

Inleiding

In het kader van het project New Blends is een grondige verkenning van het begrip Blended Learning absoluut noodzakelijk. Daarover is al veel geschreven, maar altijd vanuit een specifieke invalshoek. In slechts weinig artikelen wordt de definitiekwestie aan de orde gesteld. Deze korte notitie is bedoeld als startinformatie voor die verkenning en de discussie die daarover dient te worden gevoerd. Hierin zijn de artikelen verwerkt die eerder werden verspreid in het kader van het project New Blends. De auteur van deze startnotitie is verantwoordelijk voor de selectie uit deze informatie en het is vanzelfsprekend dat ook deze selectie ter discussie kan worden gesteld.

De definitiekwestie

De definitiekwestie wordt het meest helder verwoord door Oliver & Trigwell [2005]¹, waarin de auteurs zowel op het begrip 'blended' als op het begrip 'learning' ingaan. Een samenvatting van argumenten is opgenomen in deze notitie.

De beide auteurs stellen dat het begrip Blended Learning meestal impliciet wordt gedefinieerd als een mix van leren met en zonder technologie, waarbij de nadere afbakening en invulling uitblijft. Daarnaast treffen ze andere definities aan die worden gehanteerd. In het kader van hun analyse gaan ze in op de volgende drie meest gebruikte definities van Blended Learning:

- De geïntegreerde combinatie van traditioneel onderwijs en online onderwijs.
- De combinatie van gereedschappen en media in een eLearning omgeving.
- De combinatie van didactische strategieën, ongeacht het gebruik van technologie.

De auteurs wijzen erop dat het steeds gaat om het combineren van allerlei zaken [technologie, types instructie, leertheoretische uitgangspunten of didactische strategieën]. Ook kan worden vastgesteld dat 'Blended Learning' voor iedereen een andere betekenis heeft en dus anders wordt ingevuld. De consequentie is dat curriculumontwerpers op grond daarvan geneigd zijn een gegeven programma te analyseren, het programma vervolgens op te splitsen in onderdelen, en voor elk onderdeel te bepalen hoe het moet worden aangeboden. Het inrichten van een leerproces is daarmee teruggebracht tot een logistiek probleem, waarbij de keuze voor een distributiewijze afhangt van uitgangspunten en criteria die de ontwerper daarbij hanteert [JF].

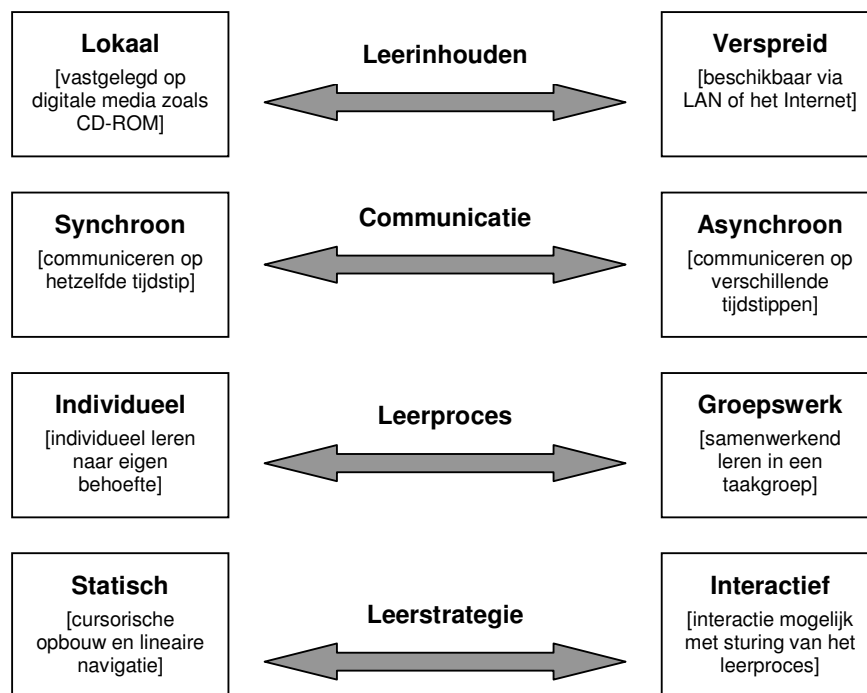
Naast de term 'Blended Learning' worden ook nog andere begrippen gebruikt, hetgeen de verwarring alleen maar groter maakt. Enkele belangrijke worden hier kort genoemd:

- Distributed Learning → leren op basis van leerinhouden die verspreid zijn over verschillende media [bijvoorbeeld Teleac].
- Integrated Learning → alle methoden en werkvormen zijn op verschillende niveaus op elkaar afgestemd.
- Flexible Learning → de mediumkeuze en de gebruikte methode worden aangepast aan de situatie [hier ligt wel een relatie met New Blends - JF].
- Blended Teaching → vormen van instructie en aangepaste didactiek, voortvloeiend uit nieuwe visies op leren [Kallenberg, 2004]²

¹ Oliver, M. & Trigwell, K. [2005]. *Can 'Blended Learning' Be Redeemed?*. In: E-Learning, Volume 2, Number 1.

² Kallenberg, A. [2004]. *Tussen opleiden en professionele ontwikkeling: leren en organiseren van nieuwe arrangementen*. Hogeschool Leiden.

Een verwante benadering wordt geschetst door Gierke, Schlieszeit & Windschiegl [2003]³, waarin ze vier aspecten onderscheiden bij leerprocessen, waarin keuzes moeten worden gemaakt als het gaat om Blended Learning:

Figuur 1. Aspecten van eLearning [Gierke, C., Schlieszeit, J., & Windschiegl, H., 2003. *Vom trainer zum e-trainer*. Offenbach: Gabal, p. 17].

Mede op basis van dit schema werd een werkdefinitie geformuleerd binnen het lectoraat eLearning, al kan daar op grond van argumenten van Oliver & Trigwell [2005], veel op worden afgedongen vanwege het hanteren van de begrippen 'traditioneel onderwijs' en 'eLearning' zonder nadere toelichting⁴:

Blended Learning omvat een mix van eLearning en traditionele vormen van onderwijs, waarbij het gaat om distributie van leerinhouden, vormen van communicatie, didactische methoden en soorten leerprocessen of combinaties hiervan.

De distributie van leerinhouden werd hierboven al aangehaald in het kader van Distributed Learning. De verschillende vormen van communicatie werden nog niet genoemd, maar dat ligt in het verlengde van het gereedschap en de media die de technologie ons te bieden heeft. Didactische methoden zijn wel eerder genoemd, ook in relatie tot de begrippen Integrated Learning en Blended Teaching. Bij de soorten leerprocessen wordt door Gierke, Schlieszeit & Windschiegl [2003] een onderscheid gemaakt tussen individuele leerprocessen en groepswork. Hoewel dit onderscheid natuurlijk relevant is, kan er ook onderscheid worden gemaakt naar soorten leren en leerprocessen, waar ook sprake van is bij de termen Flexible Learning en Blended Teaching. Een specifiek onderscheid in soorten leerprocessen wordt gemaakt door Reinmann-Rothmeier [2003]⁵, waarbij expliciet wordt gesproken van vormen van

³ Gierke, C., Schlieszeit, J., & Windschiegl, H. [2003]. *Vom trainer zum e-trainer*. Offenbach: Gabal Verlag.

⁴ Franssen, J. [2004]. *Blended Learning en leerprocessen*. Lectoraat eLearning INHOLLAND: discussienota ten behoeve van de 'denktank' eLearning.

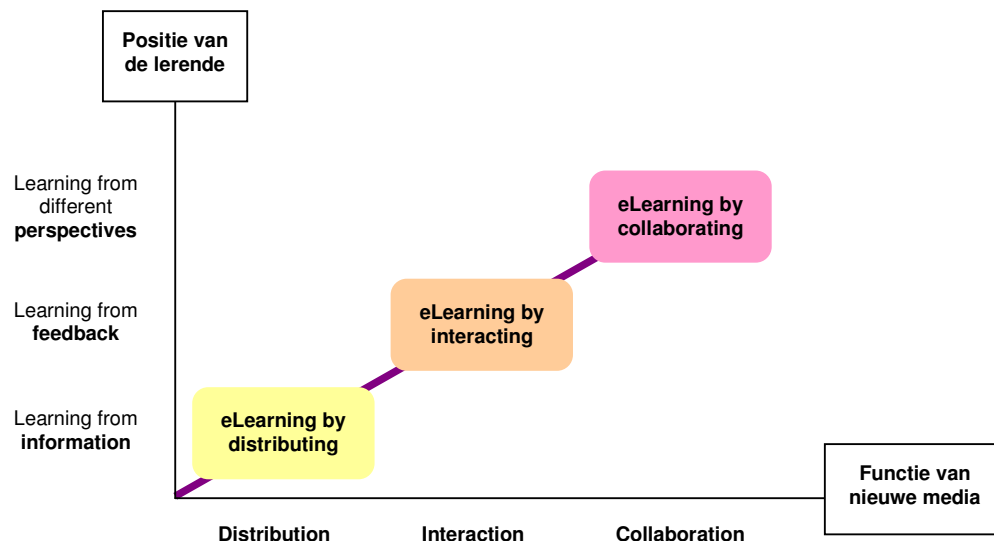
⁵ Reinmann-Rothmeier, G. [2003]. *Didaktische innovation durch blended learning*. Bern/Göttingen: Verlag Hans Huber.

eLearning vanwege het feit dat alle leerprocessen in de toekomst op de één of andere wijze worden ondersteund door informatie- en communicatietechnologie. Die technologie wordt gekarakteriseerd door drie principes:

- **Multimedialiteit** → Verschillende media kunnen geïntegreerd worden ingezet, zodat daarmee verschillende symboolsystemen gecombineerd kunnen worden.
- **Interactiviteit** → Nieuwe media maken interactie met de gebruikers mogelijk en deze kunnen ook feedback krijgen op hun acties.
- **Netwerkstructuur** → Maakt communicatie mogelijk die voorheen ondenkbaar was, waarbij het om zowel asynchrone als synchrone communicatie gaat, die niet plaatsgebonden is.

Op basis van die drie kenmerken onderscheidt de auteur dan drie soorten van eLearning, gerelateerd aan de drie belangrijkste leertheoretische visies, te weten het behaviorisme [instructie en belonen van gewenst gedrag], cognitivism [de lerende is uniek informatieverwerkend systeem], en constructivisme [kennis is resultaat van sociale processen]:

1. **eLearning by distributing** → Leerinhouden zijn gedigitaliseerd en worden verspreid met behulp van de nieuwe media. De lerende verwerkt de beschikbare informatie zelfstandig, waarbij de hulp of steun van anderen in principe niet nodig is. Dit wordt **learning from information** genoemd.
2. **eLearning by interacting** → Alle leerinhouden zijn specifiek ontwikkeld en didactisch uitgewerkt, zodat de lerende in interactie kan gaan met de leerstof. Dat kan een zelfgestuurd leerproces zijn, maar het is mogelijk dat hierbij steun en hulp wordt geboden door een begeleider. Dit wordt dan **learning from feedback** genoemd.
3. **eLearning by collaborating** → in vormen van samenwerkend leren wordt kennis geconstrueerd op basis van uitwisseling en discussie. Dit soort leerprocessen dient begeleid te worden volgens de auteur. Dit wordt **learning from different perspectives** genoemd.

Figuur 2. Drie soorten eLearning [Reinmann-Rothmeier, G., 2003. *Didaktische Innovation durch Blended Learning*, p. 33]

Een andere benadering van de kwestie wordt door Valiathan [2002]⁶ gegeven, waarin de 'blend' wordt gerelateerd aan het type leerdoel dat wordt nagestreefd. Deze auteur onderscheidt daarbij drie types en de daarbij behorende vorm van Blended Learning:

- **Skill-driven Learning** → combinatie van zelfgestuurd leren met ondersteuning door instructie bij het verwerven van specifieke kennis en vaardigheden;
- **Attitude-driven Learning** → combinatie van verschillende soorten leeractiviteiten en media voor het ontwikkelen van specifiek nieuw gedrag als gevolg van attitudeverandering;
- **Competency-driven Learning** → combinatie van begeleidingsinstrumenten in de praktijk en vormen van kennismanagement, met begeleiding door een mentor om specifieke competenties te ontwikkelen.

Hoewel hier een poging wordt gedaan om verschillen te benoemen in soorten leren naargelang het doel dat wordt nagestreefd, kan worden opgemerkt dat wel al te gemakkelijk bronnen, middelen en leerstrategieën worden gecombineerd alsof het gelijkwaardige grootheden zijn.

Een nadere analyse van definities

Oliver & Trigwell [2005] hebben de belangrijkste benaderingen van het begrip 'Blended Learning' geanalyseerd en van commentaar voorzien. Hun bevindingen worden hier kort weergegeven.

- **Combinatie van eLearning en traditioneel leren** → Probleem is de definitie van eLearning, want wat is de afbakening van eLearning. Ook definitie van traditioneel leren is problematisch, want het kan veel meer omvatten dan face-to-face onderwijs. Alles wat voor iemand nieuw is, kan worden bestempeld als 'geen deel uitmakend van de geldende tradities'.
- **Combinatie van online leren en face-to-face onderwijs** → Problematisch omdat eigenlijk niet duidelijk is wat precies het verschil is tussen beide vormen van leren. Het gegeven dat mensen elkaar fysiek niet treffen hoeft nog niet te betekenen dat het leerproces heel anders verloopt.
- **Combinatie van media** → Probleem is dat hierbij te snel wordt uitgegaan van een medium als een constant gegeven, dat onafhankelijk van de situatie altijd hetzelfde effect zou opleveren. In werkelijkheid wordt de bruikbaarheid van een medium bepaald door de specifieke kenmerken van een gegeven leerpraktijk en die bepalen per situatie de keuze voor het gebruik.
- **Combinatie van leeromgevingen** → Probleem is dat ook nu al leerprocessen in verschillende contexten worden gerealiseerd, namelijk de instructie in school, zelfstudie in de eigen omgeving en toepassing van het geleerde in de praktijk. Daarmee wordt de term overbodig en wordt er niets toegevoegd aan wat er al is.
- **Combinatie van leertheoretische uitgangspunten** → Probleem is dat leertheoretische visies elkaar uitsluiten, want je kent de lerende wel of geen rol toe en de visie op kennisontwikkeling is sterk verschillend. Standpunten kunnen wel gewisseld worden per situatie, maar ze kunnen niet worden gecombineerd.
- **Combinatie van soorten leerdoelen** → Probleem is dat dit eigenlijk ook niets nieuws is, omdat in de hedendaagse praktijk van onderwijsontwikkeling ook al wordt gewerkt met soorten doelen en bijbehorende onderwijskundige ontwerpen binnen een curriculum [zie leerlijnen MaMi – JF]. Ook hier voegt de term dus niets toe.
- **Combinatie van didactische strategieën** → Probleem is dat ook nu al bij leerprocessen, die zich over een langere periode uitstrekken, verschillende didactische strategieën gecombineerd worden. Daarbij komt dat het dan niet zozeer gaat over verschillende soorten van leren, maar van vormen van doceren, waardoor beter de term Blended Teaching kan worden gehanteerd.

⁶ Valiathan, P. [2002]. *Blended Learning Models*. ASTD – Learning Circuits Publication.

Samenvattend stellen Oliver & Trigwell dat de term Blended Learning ofwel inconsistent toegepast wordt, ofwel overbodig is vanwege het feit dat er niets nieuws wordt geboden. De inconsistentie is gelegen in het feit dat het eigenlijk gaat over 'teaching', vormen van instructie en didactisch ontwerp. Los daarvan kan worden opgemerkt dat in veel situaties zelfs die argumenten niet echt belangrijk zijn voor de keuze van een gegeven combinatie, maar dat die keuze soms volledig wordt bepaald door argumenten van financiële aard. Blended Learning is dan de verpakking die de schijn oproept dat onderwijskundige motieven een rol van betekenis spelen.

Conclusie en discussie

Oliver & Trigwell [2005] geven aan dat de term Blended Learning eigenlijk niet meer moet worden gebruikt of een andere invulling dient te krijgen. Bij die nieuwe invulling zou het dan werkelijk over 'learning' moeten gaan en niet over 'teaching', zoals nu meestal het geval is. Uitgaande van 'leren' betekent dat wordt uitgegaan van de lerende en zijn perceptie van een gegeven context waarin het leerproces zich voltrekt. Blended Learning zou zich dan moeten richten op het bieden van variatie in ervaringen aan de lerende met betrekking tot aspecten van het leerobject. Complicerende factor is echter dat een student de combinatie van omgevingen niet zo hoeft te ervaren als door ontwerpers bedoeld is. Niettemin kan worden gesteld, dat als de lerende een variatie ervaart waardoor aspecten van het leerobject op verschillende manieren aan bod komen, het leerproces wordt verrijkt en wordt versterkt. Deze visie is gebaseerd op de 'Variation Theory of Learning' waarin als sleutelbegrip het concept 'onderscheidend vermogen' wordt gehanteerd. Het onderscheidend vermogen is gerelateerd aan het ervaren van verschil, met andere woorden: iets kan pas goed worden waargenomen als het contrasteert met iets anders [stilte versus geluid]. De leeromgeving dient dus deze contrasten aan te bieden in relatie tot aspecten van het leerobject, waardoor de lerende beter kan discrimineren. Het ligt voor de hand dat het dan vooral dient te gaan om de kritische kenmerken van een leerobject. Als een aspect vanuit verschillende invalshoeken wordt benaderd, met gebruikmaking van verschillende media en in het perspectief van verschillende contexten, dan worden meer kenmerken zichtbaar en kunnen meer relaties worden gelegd met andere aspecten en leerobjecten. Ook worden de relaties tussen het leerobject en de wereld, zoals die door de lerende wordt ervaren, duidelijker en veelvormiger.

Belangrijke vraag is dan welke variatie kan worden ervaren in een gegeven situatie, want die situatie is daarbij nogal bepalend. Een onderwijsgevende zal zich moeten afvragen welke aspecten van een leerobject in aanmerking dienen te komen voor variatie en welke aspecten tegelijkertijd gevarieerd moeten worden. De wijze waarop een lerende een leerobject ervaart, wordt sterk bepaald door het gekozen variatiepatroon.

In aansluiting op het betoog van Oliver & Trigwell [2005] wordt hier nog melding gemaakt van de visie van Rossett, Douglas & Frazee [2003]⁷ op Blended Learning en het vormgeven van leerprocessen. Zij maken bij Blended Learning onderscheid tussen beschikbare benaderingen in een leerproces, waarbij ze zowel aandacht besteden aan de leeromgeving, gebruikte media en middelen als het type leerdoel dat wordt nagestreefd. Hoewel ook hier de kritische kanttekeningen van Oliver & Trigwell geldig zijn, is het interessante aan de uitwerking van deze auteurs dat ze ook informele leerprocessen betrekken in hun model en aanvullende argumenten aanvoeren voor de keuze van een bepaalde strategie, middel, medium of inrichting van de leeromgeving. Daarmee biedt het wel aanknopingspunten die het denken over Blended Learning verder kunnen aanscherpen, zeker als dit wordt gerelateerd aan de 'Variation Theory' die Oliver & Trigwell [2005] voorstaan. De auteurs maken allereerst een onderscheid tussen de verschillende leersituaties en soorten leerprocessen die aan de orde kunnen zijn en brengen die onder in een matrix, waarbij ze koppeling maken met vormen van begeleiding en media die daarbij

⁷ Rossett, A, Douglis, F. & Frazee, R. [2003]. *Strategies for Blended Learning*. ASTD – Learning Circuits Publication.

een rol kunnen spelen. Vervolgens geven ze aan dat er niet zoiets is als een handleiding met regels voor het formeren van de juiste 'blend', maar dat er wel criteria zijn die bepalen welke keuzes je in een gegeven situatie zou kunnen maken. Zo ontstaan er drie matrices, gebaseerd op steeds twee criteria die worden gekruist. Ze worden hier kort toegelicht.

- **Stabiliteit van de leerinhoud versus implementatietijd** → De levensduur van een gegeven leerinhoud en de snelheid waarmee een gegeven leerinhoud beschikbaar moet zijn bepalen de keuze voor het soort leerpraktijk en de media en middelen die je daarin worden gebruikt [een studieboek schrijven heeft alleen zin als de inhoud lang geldig blijft en als er tijd genoeg is om dat te doen; het inrichten van een 'online community' of CoP is zinvoller als de leerinhoud snel verouderd en expertise snel beschikbaar moet zijn].
- **Kenmerken van de interactie versus kosten** → Het feit of sociale interactie nodig is of dat de instructie kan worden gerealiseerd met behulp van technologie en de kosten voor het inrichten van de leeromgeving bepalen de keuze voor het soort leerpraktijk en de media en middelen die daarbij worden ingezet [studieloopbaanbegeleiding vraagt om de 'human touch' en vereist dat sociale interactie plaatsvindt tussen begeleider en student; standaard werkprotocollen kunnen eenvoudig online kunnen worden aangeboden en verspreid].
- **Type leerbron versus situatie van de lerende** → Sommige leerinhouden omvatten duidelijke onveranderlijke informatie die op aanvraag beschikbaar moet zijn, terwijl er ook informatie is die veranderlijk is, op de persoon gericht is, of waarin het om complexe materie gaat. Gerelateerd aan de situatie waarin de lerende leert en werkt met deze informatie, dwingt dat tot een keuzes bij het inrichten van de leeromgeving en de media en middelen die worden gebruikt [bronnen op het Internet kunnen volstaan als duidelijk is waarover de inhoud gaat en de lerende individueel en plaats- en tijdonafhankelijk wil studeren; training-on-the-job is zinvoller als het om complexe taken gaat, waarbij expertise tussen mensen moet worden uitgewisseld].

Er is veel besproken en behandeld in deze notitie met het oogmerk om meer duidelijkheid te bieden in de discussie over Blended Learning. Gegeven de complexiteit van de materie kan echter niet worden verwacht dat die duidelijkheid binnen het bestek van deze notitie helemaal zal ontstaan. Wel biedt het een handreiking voor een discussie over dit onderwerp in relatie tot de projectopdracht in New Blends.

Ten overvloede wordt hier nog opgemerkt dat het bij New Blends gaat om de student en zijn behoefte aan tijd- en plaatsonafhankelijk studeren in relatie tot zijn vermogen tot zelfgestuurd leren. Als dat nu wordt gekoppeld aan bijvoorbeeld de derde matrix van Rossett e.a. [2003] over type leerbronnen en de situatie van de lerende, en/of aan de Variation Theory of Learning, dan kunnen er nog interessante gedachtelijnen ontstaan. Genoeg stof tot nadenken dus.